

NATUURHISTORISCHE GEGEVENS VAN DE WHEME

Inleiding

Ten behoeve van de geplande herontwikkeling van het gebied de Wheme heeft De Groene Ruimte BV een overzicht gemaakt van de tot dusver verzamelde natuurgegevens van het gebied uit het recente verleden. De gegevens zijn afkomstig van de gemeente Arnhem. De verzamelde gegevens zijn afkomstig van RAVON; KNNV; VZZ; derden en (in 2005 en 2006) met name van De Groene Ruimte in opdracht van de gemeente. Het overzicht is niet volledig voor alle soortengroepen. Wel kan worden gesteld dat het op het gebied van beschermde soorten redelijk volledig is.

Doel van dit overzicht is om een indruk te krijgen met welke natuurwaarden bij toekomstige ontwikkelingen in de Wheme rekening gehouden moet worden.

Op basis van het overzicht kan voor 2007 een plan worden gemaakt waarmee de hiaten in kennis ten aanzien van de natuurwaarden kunnen worden aangevuld. Hierbij moet gericht worden gezocht naar kennis die behulpzaam kan zijn bij het beter beschermen van de aanwezige natuurwaarden.

De Wheme bestaat uit plassen die ontstaan zijn door kleiwinning. Aan het bodemoppervlak van het gebied ligt met name zand dat ooit door de Nederrijn is afgezet. Het gebied is in eigendom van de gemeente Arnhem. Er wordt al enige tijd geen beheer uitgevoerd. In warme zomers kan de helft van de kleinere plassen droogvallen.

In het bestemmingsplan is de Wheme aangewezen onderdeel van de EHS. Binnen de EHS heeft het de bestemming natuur.

In het Groenplan Arnhem is de Wheme aangewezen als deels natuurkern (in een strook van ongeveer 150 m langs de Pleijweg) en voor het overige als natuurzone. In de natuurzone sprake zijn van natuurvriendelijke oevers en moet het beheer zijn gericht op Grote karekiet en Kamsalamander. In de natuurkern moet volgens het Groenplan naast de natuurwaarden uit de natuurzone ^{moet} sprake zijn van open water overgaand in moeraszone. Hier moet soorten als Ringslang, Rietzanger en Watergentiaan een plek vinden. In het hele gebied moet de Kleine karekiet zich thuisvoelen.

Plangebied (foto Google-Earth)

Flora

In de Wheme (ook wel Immerloo-noord genoemd) zijn verschillende beschermde planten gevonden. Natuurloket meldt vier soorten van tabel 1 en één soort van tabel 2. Tijdens de flora-inventarisatie in 2006 zijn van deze vijf soorten er vier aangetroffen: Rietorchis, Grote kaardenbol, Zwanenbloem en Brede wespenorchis.

De Rietorchis is de enige streng beschermde soort (tabel 2) die in het gebied is gevonden. Van deze soort is slechts één exemplaar aangetroffen in het noordoosten van het gebied, langs de oever van een plas in het noordwesten.

De Grote kaardenbol, Zwanenbloem en Brede wespenorchis staan in tabel 1 van de Flora- en faunawet. Voor deze soorten geldt een automatische ontheffing.

De Grote kaardenbol is op een tweetal locaties in het westelijk deel van de Wheme aangetroffen. De Zwanenbloem komt op een aantal plaatsen voor langs de sloot die ten noorden van de Wheme ligt. De Brede wespenorchis is talrijk aangetroffen in de groenstrook langs de Pleijweg. Langs de Pleijweg is de vegetatie plaatselijk ondoordringbaar door een weelderige groei van Bosrank.

In de Wheme komen uiteenlopende types vegetaties voor maar nergens komt een zeldzaam vegetatietype voor. Tussen de kleinere meertjes is op een enkele plek een vochtige schrale graslandvegetatie aanwezig met Echte koekoeksbloem en de eerder genoemde Rietorchis. Mogelijk is deze vegetatie zich nog aan het ontwikkelen. Ook is op een locatie aan de noordoostzijde van de grote plas een droge graslandvegetatie met Goudhaver en Kamgras aangetroffen. Langs de oevers van de watertjes komt voornamelijk een monotone rietvegetatie voor, maar ook hier ontwikkelen zich plaatselijk meer gevarieerde vegetaties. In 2004 heeft de KNNV hier Slijkgroen en Klein vlooienkruid gevonden, deze zijn in 2006 niet teruggevonden. De waterplantenvegetatie is weinig bijzonder of gevarieerd. In enkele van de kleinere plassen komen kranswiervelden voor met onder andere Gewoon kransblad (*Chara vulgaris*). De grote plas heeft aanleg voor een sterke groei van blauwalgen.

Tussen de wateren in het oostelijk gedeelte nabij de Orionsingel zijn droge zandige stukken met een heel schrale vegetatie. Een bijzonder voorbeeld hiervan is een vetplantenvegetatie in het westen van het gebied op een strandje. Hier staan Wit vetkruid, Tripmadam en Muurpeper en tussen de vetplanten staat hier en daar ook Zeepkruid. In 2004 heeft de KNNV in een schrale droge vegetatie Goudhaver gevonden.

Van mossen, korstmossen en paddestoelen zijn geen gegevens bekend. Deze soortengroepen bevatten geen beschermde soorten, maar wellicht komen er Rode lijstsoorten uit deze groepen in de Wheme voor.

Zoogdieren

Vleermuizen

De Wheme vormt voor vleermuizen een belangrijk jachtgebied. De Gewone dwergvleermuis is hierbij de algemeenste soort. Er loopt een vliegrouete van Gewone dwergvleermuis en mogelijk andere soorten als Laatvlieger vanaf het noorden van Malburgen (via Wederikstraat en Wederikpad over het schoolterrein) naar de Wheme. De dieren vliegen 's avonds aan en 's ochtends weer terug. Waarschijnlijk jaagt een deel van deze dieren ook ten zuiden van de Pleijweg.

In de flats aan de Orionsingel is in 2006 een kraamkolonie van de Gewone dwergvleermuis gevonden met ten minste 20 dieren. In de flats aan de Eimersingel-Oost (met name Brandenburgse plein) huizen ook Gewone dwergvleermuizen, mogelijk is hier ook een kraamkolonie van tientallen dieren. Naast Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger zijn jaged waargenomen: Rosse vleermuis, Ruige dwergvleermuis en Watervleermuis. Meervleermuizen worden hier ook jaged verwacht, maar zijn nog niet vastgesteld; de soort werd in 2006 wel regelmatig boven de Rijn waargenomen. Daarnaast zou in het gebied ook de Gewone grootoorvleermuis, Gewone baardvleermuis en de Franjestaart

voor kunnen komen, maar deze zijn (nog) niet vastgesteld. Gewone grootoorvleermuis en Franjestaart stellen weer enigszins andere eisen aan het jachtbiotoop dan de al waargenomen soorten en hun aanwezigheid kan dus van belang zijn bij de her-inrichting van het gebied.

In de Wheme zijn tot dusver weinig voor boombewonende vleermuizen geschikte holtes gevonden. De bomen zijn hiervoor over het algemeen te jong. In sommige wilgen zouden deze holtes wel aanwezig kunnen zijn. Langs het fietspad aan de noord-oostrand van de Wheme zijn enkele oude lindebomen mogelijk geschikt. Hier zijn tot dusver geen vleermuizen in aangetroffen. Aangezien wilgen het snelst door spechten worden gebruikt als nestplaats zijn wilgen en bomen met loshangende schors de meest voor de hand liggende kandidaten voor boombewonende vleermuizen. In 2007 zal nader worden gezocht naar verblijfplaatsen van vleermuizen in bomen.

Overige streng beschermde zoogdieren

De Waterspitsmuis komt in de streek voor, maar wordt in Malburgen in principe niet verwacht. De plassen in de Wheme horen niet tot de optimum biotoopomstandigheden voor deze soort.

Overige minder beschermde zoogdieren.

In alle zandige gebieden rond de Wheme komen Konijnen voor. Er zijn tenminste 40 volwassen Konijnen in het gebied aanwezig.

De Haas komt mogelijk incidenteel in het gebied voor. Bij de Ir. Molsweg (nabij waterzuivering) is in 2006 de dichtbijzijnde Haas waargenomen.

De Egel komt in de omgeving voor en is in 2006 aan de noordwestzijde van de Wheme door de beheerder waargenomen (gegevens VZZ). De soort is in 2006 bij het tunneltje aan de Ir. Molsweg aangetroffen en een dood dier werd op de Pleijweg ter hoogte van de Wheme gezien in hetzelfde jaar.

De Bosmuis en Mol zijn in de Wheme waargenomen. De Veldmuis komt waarschijnlijk voor langs de Pleijweg, de Orionsingel en rond de volkstuinten. Langs de Pleijweg zou ook de Aardmuis voor kunnen komen; de ruige grasvegetaties zijn geschikt voor deze soort. De soort is van braakbalgegevens uit het Immerloopark bekend (Vlerk).

In de groenstrook zijn aanwijzingen gevonden dat hier Rosse woelmuis voorkomt. De Rosse woelmuis is inderdaad gevonden in braakballen van de Ransuil in het Immerloopark (Vlerk).

De Dwergmuis wordt ook in de Wheme verwacht; de soort is in Malburgen bij de Stadsblokken in 2006 aangetroffen en is uit het Immerloopark bekend (DGR, Vlerk). *en nabij de grachten*

De Gewone bosspitsmuis die in Malburgen voorkomt wordt ook in de Wheme verwacht. De Dwegspitsmuis wordt ook verwacht en de Huisspitsmuis komt voor in Malburgen en zeker ook in de Wheme.

De Woelrat wordt met name verwacht in de sloten rond de Wheme; de soort is bekend uit het Immerloopark (vlerk 1996). Ook de Bruine rat en de Muskusrat zullen zeker voorkomen (beiden niet beschermd).

De Vos komt in het oosten van Malburgen, met name in de uiterwaarden onregelmatig voor. Rond de Wheme worden zeker Wezel en Hermelijn verwacht. Bunzingen komen voor in het westen van Malburgen en worden ook in de Wheme verwacht.

Vogels

In de Wheme broeden tussen de dertig en veertig vogelsoorten.

In 2006 en waarschijnlijk ook in 2005 heeft in de Wheme de Buidelmees gebroed. Er zijn twee nesten gevonden waarvan er één niet afgemaakt is, in de tweede is gebroed.

De volgende Rode lijstsoorten maken in het broedseizoen van het gebied gebruik: Groene specht, Koekoek, Ransuil, Matkop. Het is niet zeker of de eerste drie soorten in het gebied broeden; mogelijk broeden ze in de buurt bijvoorbeeld ten zuiden van de Pleijweg. De Ransuil is bijvoorbeeld vooral bekend uit het Immerloopark ten zuiden van de Pleijweg (bron: VWG Arnhem). In dit park is ook een roestplaats van Ransuilen (Vlerk). De Ijsvogel is in de Wheme waargenomen, maar er zijn hier geen broedgevallen bekend.

Opvallend is het grote aantal Grauwe ganzen en Kleine karekieten dat in het gebied broedt. Verder broedden er Rietgors, Grote lijster en mogelijk Fuut, Tafeleend en Kuifeend. Het broedsucces van de Fuut is waarschijnlijk matig op de plassen.

De Knobbelzwaan heeft er ook gebroed. De Sperwer jaagt veel in het gebied. De horsten bevinden zich verder van de Wheme af. Dat geldt ook voor Buizerd.

Gierzwaluwen uit de wijk komen boven de grote plas jagen. Ook is er een slaapplek voor Spreeuwen.

Grote karekiet en Rietzanger zijn in de Wheme niet als broedvogel waargenomen. Wel is de Rietzanger in Meinerswijk als broedvogel bekend.

Er zijn tot dusver geen spechtenholtes in bomen in de Wheme ontdekt. Deze worden wel verwacht omdat er tenminste twee territoria van de Grote bonte specht aan weerszijden van de Wheme zijn gevonden in 2006. Een nadere inspectie van bomen met spechtenholtes is noodzakelijk.

Amfibieën en reptielen

De Wheme is een belangrijk voortplantingsgebied voor amfibieën. Er is een grote amfibieënpool en ook de oevers van het grote meer en de kleinere meren en de sloot ten noorden van de Wheme zijn in trek bij amfibieën.

In de Wheme zijn zes soorten amfibieën aangetroffen te weten Gewone pad, Bruine kikker, Kleine watersalamander, Middelste groene kikker, Kamsalamander en Rugstreeppad. De Rugstreeppad is er in 1999 aangetroffen, maar de laatste jaren niet meer. Het gebied is momenteel mogelijk te weinig dynamisch voor de soort. De eerste drie soorten komen talrijk voor ook in de sloten rond het gebied. De Middelste groene kikker is vooral talrijk in de kleinere plassen, met name in een ondiepe poel in het midden van het plassengebied waarin ook de twee salamandersoorten paaien.

De Kleine watersalamander en Kamsalamander paaien beide veelvuldig in de genoemde ondiepe poel nabij de grote plas. Omdat volwassen Kamsalamanders nog niet zijn aangetroffen buiten deze poel is niet duidelijk waar het landbiotoop is. Naar verwachting zijn dit de groenstrook langs de Pleijweg of in vochtige wilgenstruwelen rond de plassen.

De Kamsalamander is een streng beschermde soort uit tabel 3 van de FF-wet. De Gemeente Arnhem heeft voor deze soort een ontheffing tot 2011. Het verwijderen van deze populatie zou het einde kunnen betekenen voor de Kamsalamander in de hele wijk Malburgen. De populatie in de Bakenhof is door de ruimtelijke ontwikkelingen waarschijnlijk volledig verloren gegaan.

De Gewone pad paait in de kleinere plassen en er werden in vijf van die plassen enorme aantallen kikkervisjes van de soort aangetroffen in 2005. De Bruine kikker paait in mindere mate in het gebied. De Middelste groene kikker of Bastaardkikker paait met name in de amfibieënpool. In alle wateren leven groene kikkers, mogelijk zijn er in de grotere plassen ook zuivere Meerkikkers aanwezig.

In de Wheme zou naast de Middelste groene kikker komt waarschijnlijk ook de Meerkikker voor in de grotere plassen en in de sloten ten noorden van het gebied. Er zijn kikkers gezien die kenmerken van deze soort hadden.

Op ongeveer een kilometer afstand van de Wheme is tussen de woonwijken Vredenburg en Rijkerswoerd in 2005 de Vroedmeesterpad aangetroffen. Deze zeldzame soort is niet bekend uit het plangebied en er is hier mogelijk sprake van een enkel al dan niet opzettelijk geïntroduceerd dier. Op

dezelfde locatie komt ook de Kamsalamander voor (gegevens RAVON). De Vroedmeesterpad is op de genoemde locatie in 2006 niet meer aangetroffen.

Er zijn in Malburgen geen wilde reptielen aangetroffen. In één van de vijvers is een verwilderde Roodwangschildpad aangetroffen. De Ringslang wordt in de Wheme niet verwacht. De soort komt bij Arnhem niet ten zuiden van de Rijn voor.

Vissen

Volgens het natuurloket is het betreffende kilometerhok redelijk op vissoorten onderzocht. Er werden geen beschermde of Rode lijst soorten onder vissen aangetroffen.

In Malburgen -West zijn in de sloten bij het leegpompen de volgende soorten gevonden: Blankvoorn, Rietvoorn, Alver, Zeelt, Karper, Kroeskarper, Baars en Snoek. Brasems zijn nog niet aangetroffen bij deze sloten.

In de Wheme worden geen beschermde vissoorten verwacht, maar ze zijn niet geheel uit te sluiten. Voor modderkruipers lijkt het gebied ongeschikt. Ten zuiden van Malburgen komen Kleine en Grote modderkruiper wel voor. Dat geldt ook voor de Bittervoorn, maar ook deze soort wordt niet verwacht door het ontbreken van de mosselen Unionidae.

Veel van de kleinere plassen wekken de indruk erg arm aan vissoorten te zijn. Wel is hier Baars waargenomen. Ook de grote plas lijkt niet rijk aan vis.

Dagvlinders

In de Wheme zijn geen beschermde soorten aangetroffen. De volgende (algemene) soorten zijn aangetroffen:

Icarus blauwtje, Boomblauwtje, Atalanta, Dagpauwoog, Groot koolwitje, Kleine vos, Distelvlinder, Gehakkelde aurelia, Zwartspruetdikkopje, Landkaartje, Citroenvlinder, Oranjetipje. In de omgeving komt de Rode lijstsoort het Bruin blauwtje voor.

Nabij stadblokken is ook de Rode lijstsoort Sleedoornpage aangetroffen. Door het ontbreken van Sleedoorns in het plangebied wordt deze soort niet verwacht.

De Konninginnepage zou in het plangebied als passant voor kunnen komen, de soort wordt immers jaarlijks gezien in de omgeving. Van een zich voortplantende populatie is geen sprake. Hetzelfde geldt voor de Rouwmantel in jaren dat deze soort veel ons land binnentrekt.

Libellen

Het gebied is geschikt voor een aantal algemene libellensoorten. Het is redelijk onderzocht op libellen. Er is één Rode lijstsoort (kwetsbaar) aangetroffen, mogelijk de Glassnijder of Vroege glazenmaker.

De Gewone oeverlibel en Kleine glazenmaker zijn talrijk waargenomen. De Grote keizerlibel wordt in Malburgen veel waargenomen en plant er zich voort.

In de uiterwaarden van Malburgen is in 2006 de Vuurlibell waargenomen.

Er zijn geen beschermde libellensoorten aangetroffen en deze worden ook niet verwacht.

Waterkevers

Aangezien in Meinerswijk de Gestreepte waterroofkever is waargenomen bestaat er een kans dat deze soort ook in de Wheme voorkomt. Daartoe is nader onderzoek nodig.

Overige diersoorten

Er zijn geen gegevens bekend. Er worden geen Rode lijstsoorten van sprinkhanen en krekels verwacht. Wellicht komen er enkele Rode lijstsoorten uit de volgende groepen voor: kokerjuffers, bijen, haften, land- en zoetwaterweekdieren, platwormen.

Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

In het gebied komt de Rietorchis voor als enige streng beschermde plantensoort.

De Wheme is van groot belang als voedselgebied voor vleermuizen. Bij ontwikkelingen in het gebied moet erop worden toegezien dat deze functie in stand blijft.

De Wheme is van groot belang voor amfibieën. Ten minste vijf soorten planten er zich voort. De Kamsalamander plant zich voort in een belangrijke poel in het zuiden van het gebied. Dit is mogelijk de laatste populatie in de wijk Malburgen. Daarom moet deze populatie worden behouden. Dit kan alleen als bij de ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied de huidige poel wordt behouden en verbinding houdt met de groenstructuren in het gebied. Een eventuele nieuwe poel kan worden gevormd worden maar dit moet in langzame overgang met de bestaande poel gebeuren.

Het is een belangrijk paaigebied voor de Gewone pad, Middelste groene kikker, Kleine watersalamander en Bruine kikker.

Het gebied is een belangrijk broedgebied voor vogels. Een bijzondere soort is hierbij de Buidelmees, die wordt aangetrokken door het wilgenstruweel in een waterrijke omgeving.

De aquatische flora van met name de grote plas is weinig bijzonder.

Aanbevelingen

- Er moet nog specifiek worden onderzocht hoe de verspreiding van de Kamsalamander in het gebied is. Hierbij is het van belang te weten waar de salamanders zich buiten het voortplantingsseizoen zich ophouden.

- Ten aanzien van vleermuizen zijn ongeveer een vijftal bezoeken nodig (zo mogelijk met twee vleermuiswerkers) om vast te stellen waar de vliegroutes precies gelokaliseerd zijn. Daarnaast moeten bomen met geschikte holtes worden gecontroleerd op aanwezigheid van boombewonende soorten. Daartoe is een (holle)bomencheck nodig in de winter of het vroege voorjaar. Ook zal worden gezocht of Meervleermuis en andere niet eerder aangetroffen soorten in het gebied jagen.

- Vissoorten zijn onvoldoende onderzocht, daarom zullen enkele rondes worden besteed aan het zoeken naar beschermde vissoorten.

- In combinatie met vissen kan worden gezocht naar de beschermde Gestreepte waterroofkever.

- In mei/juni kan een ronde worden besteed aan het zoeken naar streng beschermde plantensoorten, als Rietorchis.

Literatuur

N. Kwint, J. Schoppers. 1995. Voedsel van de Ransuil op twee slaapplekken bij Arnhem in het voorjaar van 1995. Vlerk, Vogelwerkgroep Arnhem.

J. Schoppers 1996. Broedvogels van Malburgen en Immerloo in 1996. Vogelwerkgroep Arnhem rapport 96-I. VWG Arnhem en omstreken, Arnhem.

Bronnen

RAVON
gemeente Arnhem
VZZ
De Groene Ruimte BV
KNNV

Bijlage I: broedvogels, zoogdieren, amfibieën, vissen. Gegevens uit de Wheme (plangebied zie boven).

Lijst broedvogels uit 2006:

Boomkruiper
Buizerd (broedde in nabijheid)
Buidelmees
Ekster
Heggenmus
Houtduif
Fazant
Fitis
Fuut
Gauwe gans
Grasmus
Groene specht (broedde in nabijheid)
Grote bonte specht
Grote lijster
Kleine karekiet
Knobbelzwaan
Koolmees
Koekoek
Meerkoet
Merel
Pimpelmees
Rietgors
Roodborst
Scholekster
Soepeend
Staartmees
Tjiftjaf
Tuinfluiter
Vlaamse gaai
Waterhoen
Wilde eend
Winterkoning
Zanglijster
Zwartkop
Zwarte kraai

Zoogdieren

Egel
Mol
Huispitsmuis
Gewone dwergvleermuis
Ruige dwergvleermuis
Rosse vleermuis
Watervleermuis
Laatvlieger
Konijn
Haas
Rosse woelmuis

Woelrat
Veldmuis
Bosmuis

Amfibieën

Gewone pad
Bruine kikker
Middelste groene kikker
Kleine watersalamander
Kamsalamander

Vissen

Blankvoorn
Rietvoorn
Zeelt
Alver
Karper
Kroeskarper
Baars
Snoek

Bijlage 2.: Locatie amfibieënpool waarin diverse soorten waaronder de Kamsalamander paaien.

